

SZÁGUNDELLI MESSZE UTAZOTT... BÚCSÚ ERŐS FERENC TŐL...

„Baruch Dayan HaEmet”

(1946–2020)

Elvesztettünk egy nagyszerű szociálpszichológust, egy tanárt, egy mestert, a magyar pszichológia egyik meghatározó, iskolateremtő alakját... Erős Ferenc főbb kutatási területei közé tartozott az identitás szociálpszichológiája, a pszichoanalízis magyarországi története, az előítélet és társadalmi diszkrimináció, az egyéni, a társadalmi és a kollektív traumatizáció és a transzgenerációs traumaátadás kérdései. Erős tanár úr halála után betölthetetlen űr maradt a pszichoanalízissel, a Ferenczi Sándor munkásságával, a pszichológia- és az eszmetörténettel, a holokauszt-kutatással, kritikai elmélettel, kvalitatív kutatómódszertannal foglalkozó magyar és külföldi szakemberek közösségében.

Erős Ferenc az ELTE BTK-n szerezte pszichológus oklevelét 1969-ben, majd 1972-ben egyetemi doktor lett, 1982-ben kandidátus, 1996-ban habilitált az ELTE-n. A szegedi JATE Pszichológiai Tanszékének a vezetője 1992 és 1994 között. Egyetemi tanári kinevezését a Pécsi Tudományegyetemen 1998-ban kapta. A MTA Pszichológiai Kutató Intézetében 1984-től a Társadalomlélektani Osztály, 2010-től a Társada-

lomlélektani csoport vezetője, 2000 és 2009 között az intézet igazgatóhelyettese. Ferit 2002-ben a MTA doktorává avatták, életének utolsó szakaszában a MTA Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézetének emeritus kutatójaként dolgozott, valamint az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetemen oktatott, mely intézményben megalapította és irányította a Virág Teréz Traumakutató Csoportot.

Gazdag életművében talán leginkább a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Intézet doktori iskolájában elindított Elméleti Pszichoanalízis Programjának elindítása volt a szívügye. Az Elméleti Pszichoanalízis Doktori Iskola több volt, mint a mélylélektanral foglalkozó kutatókat, doktoranduszokat tömörítő képzőhely: a műhely-konferenciák, a pszichoanalitikus filmkonferenciák és egyéb rendezvények sok érdeklődőt vonzottak be. Ferinek sikerült megsokszorozni a pszichoanalízis iránt érdeklődők számát, az általa szervezett eseményeken jó volt ismerős arcokkal és új érdeklődőkkel találkozni.

Egyetemi tanárként nemcsak színes előadó volt, de bámulatos közösségépítő képesség is jellemezte. Alapítója és főszerkesztője volt a Thalassa, később az Imágó Budapest néven megjelenő, pszichoanalitikus témákkal foglalkozó szaklapnak, mely kiadványok szerzői köré pezsgő szellemi műhelyek és közösségek szerveződtek. A lapbemutatók telt házas kulturális eseménynek számítottak. Bárhol tanított vagy előadott, mindig rengetegen vették körül, igyekezett mindenkit mindenkinek bemutatni, működő szakmai hálózatot építeni.

Feri, akár egy élő könyvtár, lélegzetállítóan hatalmas tudással bírt. Összegezte, újraértelmezte, interdiszciplináris párbeszédbe hozta a pszichoanalízist és a filozófiai, a társadalomtudományi, az antropológiai és a bölcsészeti tudásokat. A közbeszéd, a társadalmi diskurzusok, a nyelv tudattalanjának kutatójaként, az „analitikus” szociálpszichológia hermeneutikus eszközeivel a rejtőzködő, a kódolt fasisztoid, antiszemita utalásokat, a diktatúrák nyelvi lingvisztikus hatalom-technikáit is vizsgálta. Iskolateremtőként meghonosította Magyarországon az analitikus szociálpszichológiát. Mindemellett ő volt Szágundelli, az érzékeny lelkű szépíró és költő, aki önéletrajzi írásában amolyan „posztmodernes” bravúrral használta a nyelv játékosságát, az identitások váltogatását, a valóság és fikció elegyét. Kivételes tehetsége, munkabírása, közszereplései, tudományos írásai és irodalmi munkássága mély tiszteletet ébreszt tanítványaiban, követőiben, és mindenkiiben, aki értékeli az igényes szellemi teljesítményeket. Felbecsülhetetlen értékű szellemi öröksége további kutatások, interdiszciplináris találkozások kiindulópontjául szolgálhat.

Rendkívül produktív tudományos munkássága során 171 szaktanulmány, 9 saját és 11 szerkesztett könyv, tankönyv szerzője, illetve szerkesztőbizottsági tagja a *Magyar Pszichológiai Szemlének*, a *BUKSZ*-nak és a *Journal of European Psychoanalysis*-nek. Feri könyvei népszerűek, és napjainkra mondhatni „hiánycikknek” számítanak a könyvüzletekben, de már antikváriumokban sem kaphatók. Egyes könyvesboltokban előjegyezni lehet Erős műveit, vélhetően reprint, illetve e-könyv-formátumban hozzáférhetők lesznek előbb vagy utóbb.

Tanítványaiban, doktoranduszaiban igyekezett meglátni a csiszolatlan gyémántot, megelőlegezte a maximális bizalmat, és türelemmel hívta fel a figyelmüket olyan szempontokra, melyek figyelembevétele által színvonalasabbak lehettek előadásaik és publikációik. Legtöbb tanítványának ismerkedésük kezdetétől felajánlotta a tegeződést.

Nekem például ez nem mindig ment könnyen, „ki vagyok én”, hogy a nagy tudású professzort „ferizzem” meg tegezzem... Emlékszem, miután felvett az Elméleti Pszichoanalízis Doktori Programba, nagyon büszke voltam, hogy belém látta azt, hogy képes leszek valami originálisat hozzátenni az elméleti pszichoanalízis tudományához, ami értékes és újszerű lesz...

Szerettünk Ferivel utazni Pécs és Budapest között az Intercityn, vagy beülni vele hangulatos éttermekbe, beszélgetni, vitázni vagy megváltani a világot. Szívesen beszélgetett közéleti kérdésekről, és zseniális történetmesélő volt, imádtuk a humorát. Másfelől tapintatosan, de finom iróniával és szarkazmussal zökkenetett ki gondolatmenetéből azt, aki politikai, szakmai vagy bármilyen téma kapcsán előítéletes, intoleráns vagy fanatikus volt. Utoljára 2019 augusztusában az ELTE Psychoanalysis, Art and Culture nyári egyetemén találkoztam vele, Ferenci Sándorról adott elő, lenyűgözte a külföldi hallgatókat.

Hatalmas tudásából, nyitottságából és emberségéből tanítványaiiban is tovább él valami esszencia. Mi, akik közvetlenül tanulhattunk tőle, hordozzuk magunkban az ő jelenlétének élményét, tekintetét és mosolyát, és így generációkon átível valami Feri lényéből. Pszichoanalitikus fogalmakkal leírva tanítványai közül sokan interiorizáltak fontos jegyeket Feri alakjából. Mondhatni a felettes énünkben, az éniidealunkban most is kedves, de kíméletlen kritikusként gondolzza, lektorálja az általunk írt szövegeket, előadásokat, meg ambíciót és igényességet vár el tőlünk, meggondoltságra int a szakmai megszólalásainkban.

Feri személyisége és hatása itt marad közöttünk: beszélgetünk róla, az életművéről, olvassuk és idézzük őt. Jövőre, 2021-ben az ELTE Társadalomtudományi Karán Bodor Péterrel és Szummer Csabával közösen Erős tanár úr emlékére *Az analitikus szociálpszichológia aktualitása* címmel konferenciát fogunk szervezni. Szeretnénk, ha folytatódna annak az intellektuális közegnek a továbbépítése, ahol nem értéksemleges kutatások születnek, hanem társadalmi felelősségtudattal bíró kutatók alkotnak.

Köszönjük mindazt, amit Feritől kaptunk, és szeretettel gondolunk rá.

Emléke legyen áldott. „*Tehé Nismátá Cerurá Bicror Hácháim*. Legyen lelke egybekötve az örök élet kötelékével.”

Dr. Indries Krisztián

ELTE Társadalomtudományi Kar

BÚCSÚ

A *Magyar Pszichológiai Szemle* főszerkesztője és a szerkesztőbizottság tagjai Erős Ferenc volt tanítványának, Dr. Indries Krisztiánnak ezzel az írásával emlékeznek a kiváló társadalomtudósra és a lap szerkesztőbizottságának volt tagjára. Erős Ferenc 70. születésnapja alkalmából Fülöp Márta főszerkesztő egy szakmai életút interjút készített vele, amely itt olvasható:

Fülöp M. (2016). Interjú a 70 éves Erős Ferencsel. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71(4), 733–748.